

FABULYA ANDREA

Szegedi Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium tanára

Bakáról, Szepesiről, angyalokról – *Esszéisztikus cikázás Ilia tanár úr 90. születésnapján örvendezve*

„1970 júniusában, a Szegedet fenyegető tiszai árvíz idején elterjedt a hír, hogy Makó után Újszegedet is kitelepítik. Nekem ott volt albérletem, ezért némi félszeg habozás után felhívtam Ilia tanár urat, aki akkorra már három-négy versemet közölte a *Tiszatájban*, és megkértem, hogy 'értékeimet' biztonságba helyezhessem nála. A tanár úr szokása szerint hümmögött, mintha egy kéziratról kellene véleményt mondania, de nem mondott nemet, pedig biztosan attól tartott, hogy hatalmas bőröndökkel fogok megjelenni nála, a Hunyadi sugárúti kis lakásban, amely – és nemcsak a könyvektől – annyira szűk volt, hogy még a vendégeit is alig tudta leültetni. Én pedig elvittem hozzá egyetlen értékemet: egy összecukható, de már kéthangszórós Supraphon-lemezjátszót (pontosan olyan volt az övé is)” (Baka 2006: 113).

Baka István *Angyal* című verse 1984-ben született, szeretve tisztelt mestere, Ilia Mihály ekkor már több mint másfél évtizede egyengeti Baka útját, aki így ír erről az atyai-mentori figyelemről: „Mindenesetre én Ilia Mihály alig észrevehető, de határozott szellemi irányításának köszönhetem, hogy nemzeti költő lettem (ehhez egyéni színezetként némi ezotériát és ateizmust elegyítve), de azt is, hogy a neofita buzgóság sohasem fogott el, mert én tőle azt is megtanultam, hogy magyarnak lenni ízlés kérdése is, nemcsak elhatározásé, hogy ezért „ebbe” mégsem lehet úgy belépni, mint egy pártba, így aztán én ma a „nagy magyarok” miatt szégyellem magamat leginkább –, hát, igen, az elvtársakkal egyszerűbb volt, azokat elég volt utálni...” (Baka 2006: 113-114).

Baka *Angyal*-ában a szemlélő versbeszélő harmadik személyben tudósít egy a sűrű, izsamós, áporodott levegőjű, sötét térben lépkedő angyalról, akinek sem kiindulási helyét, sem úticélját nem ismerjük. A legjellemzőbb tulajdonsága a létezés, a „VAN”, amely az őt körülvevő szelleme- és hitehagyott világban a szellemiség, a kultúra, a transzcendens garancia hordozója lenne, lehetne. A tárgyak térbeli kakofóniája és kaotikus sorsukra hagyottsága minden perspektívát lezár, valami katatón borzalom ural mindent. A verstérben lépkedő angyal magára veszi a környezet közönyös és tehetetlen iszonyatát, végül bele is vész („rácsöppen az alkony kásafénye/ csillagszilánk hull eszelős szemébe”) – beleavatkozni, segíteni nem tud. A szöveg időbeli előrehaladása folyamatszerű, a változás menete a hanyatlás tudomásul vétele mellett a beleolvadás ténye: a konzervdobozok „rozsdaszeplős”-ből „rozsdаетte” állapotba kerülnek, a csikkek „nedvedző”-ből „elázottá” válnak. A legfontosabb azonban talán a kommunikációvesztés, a nyelvromlás tudatosítása: a papírcafatok még csak

anyagiságában, fizikai esetlegességében, míg a szétdúlt mondatok már a szintaxisában, szemantikájában, tehát szellemiségében is a megromlott vagy elvesztett nyelv kivetülései.

Az elsekélyesedés, kozmikus erodálódás és rothadás metaforarendszere képezi az egymásnak felelgető, fegyelmezett (kiegyensúlyozott!) páros rímekbe foglalt vers nyelvi regiszterét. Gyönyörű ellentmondásosság. És messze nem (csak) ökológiai a fókusz, a halmozottan jelenlévő civilizációs szenny és fogyasztói végtermék felmutatása mellett sem. Látélelet a XX. század második felének élvezet és önromboló világáról? „... pokol volt föld menny most mind tófenék/ s megtölti géproncs rongy és törmelék” (Baka 2003).

A költőbarát, Szepesi Attila néhol szikáran megvillanó, keserű világkontextusa illik Baka elnehezült, „kocsonyás-sárga szárnyaival” már csak lépkedni képes angyala köré: „Nem/ szól a szó, csupán csikordul. Pusztá a föld, zárva/ az ég. A vers depressziós borongás: szósivatag, magánbeszéd” (Szepesi 1995). Mintha felelgetne egymásnak ez a két költészet: „... és sűrű és egyre sűrűbb a sötétség” (Baka 2003). Szepesi Attila egy másik nagyversében pedig: „Az ember utáni éjszakában/ autótemetők és reklámfény-zuhatok...” – olvashatjuk a tíz évvel Baka Angyala után íródott Szepesi Attila-sorokat, a cím is sokatmondó: *Zsoltár az idők végétől*.

Az előrelátás baljós és túpontos próféciái, a humánumvesztés keserű mozzanatai körvonalazódnak ezekben a felvetésekben. Észrevenni, jelezni, artikulálni, „az adott világ varázsainak mérnöke”-ként felmutatni – ki tudja, választás-e ez avagy önmagától vállra kúszó teher? A műhely, amelyből cseperedik, pátosz nélkül is: „növelő közösség” és elköteleződés: „– Gyülekezik a szegedi klán – állapította meg Csaplár Vilmos, amikor Zalán Tibor kíséretében beléptem Szepesi Attila *Új Tükör*-beli szobájába. Nemsokára befutott Zelei Miklós (egy emelettel lejjebb dolgozott akkoriban, a *Magyar Hírlap*nál), s jelen volt Veress Miklós, Petri Csathó és Temesi Ferenc is – igaz, ők csak szóban, legalábbis az idézett alkalommal, mert különben a „szegediek” (alig volt köztük szegedi születésű) mindenütt egymás társaságát keresték. Egymás társaságát? Talán inkább az elvesztett, elvesztegetett ifjúságot, (...) Ezzel a kis bevezetéssel az elfogultságomat szerettem volna bejelenteni. Nem Szeged (sose szerettük meg egymást), hanem a szegedi klán iránt, amelynek „keresztapája” is van – Ilia Mihály személyében. Klánunk egyik legdicsőbb tagja Szepesi Attila, a beregszászi menekült (szovjet költő is lehetett volna belőle, brrr!), a szegedi főiskola renitens diákja ...” (Baka 2006: 100).

Ilia Mihály szellemi műhelyében pallérozódtak mindketten: Baka és Szepesi is. Aztán az én nemzedékem még tanulhatott Ilia Mihály szemináriumain XX. századi magyar irodalmat (hallgattuk, ahogy Bartókról, Jancsó Miklósról beszél, móríci párhuzamokat vonva), beülhettünk Bakához műfordítás-szemináriumra (a halála előtti utolsó időszakban kapott katedrát az akkori JATE Bölcsészkarán), majd pedig (már megszületett a fiam) Szentesen a

Paulovics Tamás-szervezte költőtálkozásokon beszélgethettem Szepesi Attilával, mondhattam verseit, olvastuk együtt esszéit is – neki.

Drága Tanár Úr, Miska bácsi, amikor a Radnóti gimnáziumban (ahol Te is érettségiztél, Klauzál Gábor Gimnázium volt akkor) tartom az óráimat, mindig elmesélem, hogy erre jársz villamossal, hogy laktam ott albérletben, abban a panelházban, Szuromi Pali bácsiéknál (Zsóka nénivel ma is gyakran összefutunk), ahová a híres könyvespolcodat szaladoztak segíteni visszapakolni az írók-költők... Hogy végtelen türelmed és szerénységed mindig meghatott, felemelt, meghatározta tanári pályámat. Baka és Szepesi állócsillagok, Te tanítottad őket, mint oly sokunkat...

Talán igenis lehet és kell abban bízni, hogy amíg van, aki így ír magyar verset az angyalait vesztett világról, addig még azok az angyalok sem hagytak végleg el minket. Vagy ahogy Baka írja Szepesiről: „A próféták dörgedelmeiből kiábrándultunk, főleg mióta némelyikük átült a Parlament széksoraiba; csendes és higgadt szavakra szomjazunk – nem ítéletet, nem ígéretet, csak magyarázatot várunk kínjainkra. Kapaszkodunk még, a siratók ideje nem érkezett el – Attila tudja ezt” (Baka 2006: 101). Mi pedig? Remélhetünk.

Isten éltesse, drága Tanár Úr!

Irodalomjegyzék

Baka I. (2003). *Versek. Baka István művei*. Tiszatáj Könyvek.

Baka I. (2006). *Töredékek Ilia Mihályról*. In Uő. *Publicisztikák, beszélgetések. Baka István művei*. Tiszatáj Könyvek.

Baka I. (2006). *Négyszáz éve hull a hó*. In Uő. Baka István művei. *Publicisztikák, beszélgetések*. Tiszatáj Könyvek.

Szepesi A. (1995). *Rézgarasok, csigahéjak*. Tevan Kiadó.